

Vanja Vujasinović
Isidora Ratajac
Milica Simovski
Ivana Pajkanović

(80)

H 79

76

▲ 119

PETERWARDEN

MODNE PISTE NOVOG VEKA

Javne zabave i igranke prvi put se u Novom Sadu spominju krajem XVIII veka, jer tada je veće izdalo naredbu koja reguliše pitanje balova pod maskama. Oni se smeju priređivati samo u namenskim objektima, a ne i po privatnim kućama.

Zabave srpskog građanskog društva u Novom Sadu nisu se u suštini razlikovale od nemačkih i mađarskih zabava toga doba. I Srbi su priređivali svoje balove i pohađali tuđe, na kojima je znanje manuet plesa bilo najkorisnije, to je bio jedan od omiljenih plesova.

Balovi su se razlikovali s obzirom na ekonomski i politički položaj učesnika. Najprestižniji su bili nobl, odnosno aristokratski balovi, dok su purgerski (građanski i zanatlijski) bili manje otmeni. Priređivani su "nobl-balovi" i balovi radi zabave i u dobrotvorne svrhe.

Repertoar igara je u određenoj meri bio uslovljen vrstom bala, tako da su se na purgerskim balovima, igrale nemačke, francuske i srpske igre, a na nobl balovima pomodne salonske igre, dok se na srpske narodne igre gledalo sa podozrenjem. [7]

Nobl-balovima koji su se održavali u Gradskoj kući, prisustvovala su samo najotmenije zvanice poput intelektualaca, bogatih trgovaca i plemića. Novosađanke su se utrkivale koja će imati lepšu i raskošniju toaletu i haljinu po uzoru na pariske, bečke i peštanske modne trendove.

U drugoj polovini XIX veka, organizuju se srpski balovi, na kojima se ističu nacionalna obeležja i koji su redovno otvarani i završavani kolom. Mlade devojkice su na prvi bal odlazile tek kada su napunile 18 godina. Što se tiče mladića, zanatlijske kalfe i trgovački pomoćnici počinjali bi da idu na balove i zabave posle izučenog zanata, a intelektualna omladina posle mature.[1]

Naše zemlje, tada pod Austrougarskom i Turskom vlašću, su poprimile evropske uticaje u načinu odevanja, a u Vojvodini su zbog tesne veze sa Austrijom brže stizali (preko Beča i Pešte).

U drugoj polovini 18. veka orijentalni uticaji i elementi nacionalnog kostima postepeno se gube i ustupaju prostor evropskom načinu odevanja. Najpre ga prihvataju žene iz najuglednijih građanski porodica koje svoju odeću izrađuju od uvoznih tkanina po uzoru na bečku modu. Želeći da deluju ženstvenije, ističući obline svog tela žene sa ovih prostora nisu odolevale pojavi korseta i midera. Odevanje u Vojvodini i relativno brzom širenje evropske mode često svedoče portreti tadašnjih istaknutih slikara, putopisi i brojne portretne fotografije nastale u ateljeima širom Vojvodine.

Način odevanja zavisio je od političke, ekonomske i kulturne sredine u kojoj je nastajao što je neminovno uticalo na razvoj odeće. Već u drugoj polovini 17. veka Francuska je bila modni centar i uzor svim evropskim narodima što je doprinelo da nijedna evropska nošnja u 18. i 19. veku nije u potpunosti zadržala nacionalno obeležje.

U Evropi, 18. vek je era nazvana dobom žena. Raskovanost i erotika, ogromne haljine i grandiozne frizure su simboli 18. veka. Početak novog veka obeležio je dolazak veličanstvenog rokoko stila. Sve moderne novine, kao i ranije, diktirane su iz Versaja i Pariza.

Ženska moda 19. veka je luksuz, sjaj i nežnost. Raskošne toalete, nabori svile, korseti, duboki dekoltei... Sve su to odlike mode 19. veka koji obuhvata nekoliko modnih pravaca. Od 1850. politički potresi šire se Evropom i Amerikom, ali dolazi i do značajnog industrijskog razvoja, što rezultira jačanjem srednje klase koja diktira modu. Osnivaju se i prve modne kuće i lepo uređeni saloni sa lutkama na kojima su izloženi modeli.

Kamenički

park

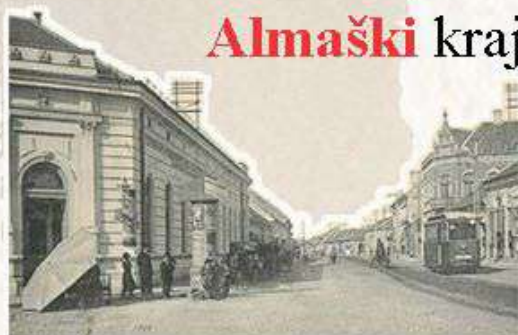
Od vjkada je bila omiljeno i prijatno izletište Novosađana, na koje se pristizalo za dvadesetak minuta plovidbe Dunavom, na lokalnom brodiću, ili za sat vremena ležernijeg pešačenja.

ulica Kralja

Kasnije korzo ili parkovski kej, a na tom mestu dugo, kao i u samom kraju Dunavskom, Zvezdana. Od polovine nazive po svojim nazivima tako da je današnja nazvana Herngase, znači Gospodska ulica, nom, živela gradsk

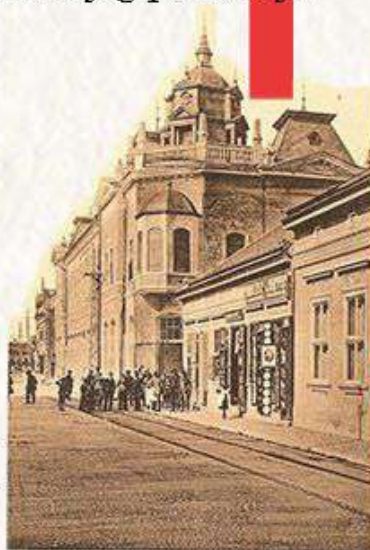
Almaški kraj

Najstariji zapisi govore da je prvi korzo bio u ulicama u Almaškom kraju, najviše kod današnjeg nadvožnjaka u Kisačkoj, a nešto kasnije i u Futoškoj ulici gde se danas nalazi napuštena kasarna.

dvor Sekule Vitkovića

Šetalo se i kod dvora Sekule Vitkovića koji je imao park na prostoru gde je sada Matica srpska.

Vladičanski dvor

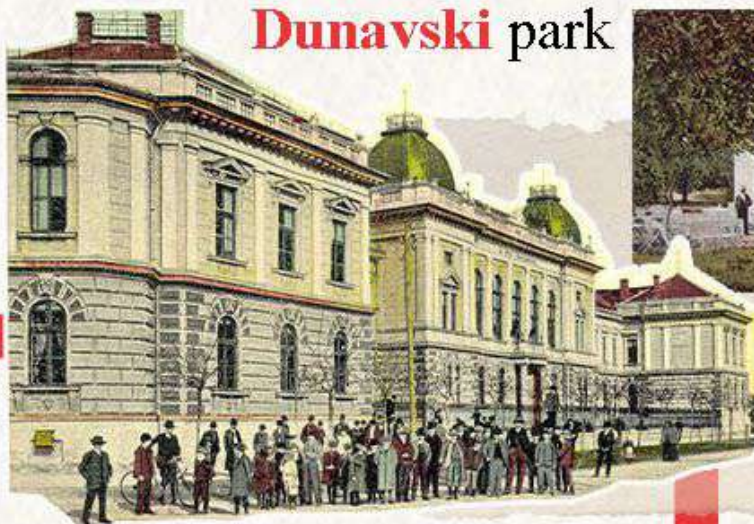
Aleksandra

Promenada se seli na dunavskom mestu. Novosađani će šetati od centra, današnjim ulicama. Ulica kralja Aleksandra XIX veka ulice dobijaju najznačajnijim obeležjima. Ulica kralja Aleksandra što u prevodu sa nemačkog ulica, jer su u njoj, uglavnom, ulice gospoda.

Korzo je bio podeljen na deo za bogate i za siromašne. Bogati Novosađani šetali su od današnjeg hotela Vojvodina i Gradske kuće do sadašnjeg Trga mladenaca, dok je za siromašnije bio deo od Vladičanskog dvora do Crkve Imena Marijinog.

Dunavski park

Ubrzo, šetači „osvajaju“ i put koji je od kraja Dunavske ulice obalom vodio do mostobrana i parobrodske stanice i taj deo dobi ime “Promenada” (današnji prostor ispred Muzeja Vojvodine i Dunavskog parka). Duž šetališta zasađene su mladice kanadskih topola i izgrađeni su kiosci za slatkiše i osvežavajuća pića, a 1889. godine otvorena je i prva kafana na tom prostoru - “Engleska kraljica”.

Od 1748. godine kada je grad zvanično proglašen, ali i koju godinu pre toga, uvek su postojale šetališta koje su decenijama služile kao korzo. Korzo je bio pravac gde bi kako imućniji, tako i siromašni, popodne proveli u šetnji glavnim gradskim ulicama, ili ono što je možda bilo za njih bitnije, da pokažu svoje toalete i da komentarišu odevne kombinacije ostalih. Gradskim korzom šetalo se i zagledalo, u prvom periodu neradnim, a tek mnogo kasnije i svakim danom, ali isključivo od ranog popodneva do prvog sumrka.

Navika da se popodne provode u šetnji na čistom vazduhu primila se kod Novosađana, takoreći, sa usvajanjem građanskih manira kako nam T. Militar i F. Šams pišu u njihovim značajnim delima.

Navedeni korzoi bila su mesta okupljanja kroz vreme, ali Dunavski park, koji je počeo da niče 1895. postao je prirodno proširenje promenade i omiljeno stecište i starih i mladih u potrazi za odmorom i svakojakom zabavom. Nedeljom i praznicima u saletli je svirala kapela Petrovaradinske regimente, a vremešnije gospođe sa gospodom raspoređivale su se po klupama, čije se korišćenje u to vreme naplaćivalo, i ne prekidajući divane jednim okom budno motrili na svoju mladež. [4]

Gotovo istovetno je bilo i sa petrovaradinske strane. Tamo je apotekar Franc Šams, prateći delo generala Antona Molinarija, koji je ukrasio tvrđavske bedeme stablima jorgovana, u prvoj polovini XIX veka podigao park, dok je kapetan Likozzer, posadivši kestenove i cvetne leje, uredio čuveno šetalište koje je po njemu nazvano Likoza. Ovamo je pored kupača i posetilaca švimšula, koji su uživali u senovitoj aleji u večernjim satima prelazeći preko Dunava skelom ili pontonskim mostom, na trčanje i gimnasticiranje redovno dolazio Laza Kostić što je šetačima po Likози skretalo pažnju i uz obostrane osmehe. [4]

IZVORI I LITERATURA

1. Enciklopedija Novog Sada, dr Dušan Popov
2. Sveske za istoriju Novog Sada, dr Dušan Popov
3. Novi Sad kroz uspomene starih razglednica, Slavko Košutić
4. Turistički vodič kroz stari Novi Sad, Zoran Knežev
5. Katalog izložbe - Muzej Vojvodine
6. Facebook stranica Stare fotografije Novog Sada
<https://www.facebook.com/stare.ns/>
7. Moj Novi Sad
<http://www.mojnovisad.com/>
8. Stubovi, Moda na prelasku vekova, kod nas i u svetu
<http://stubovi.co.rs/moda-na-prelasku-vekova-kod-nas-i-u-svetu/>
9. Everaoh, Moda 18. veka
<https://bs.everaoh.com/moda-18-veka/>
10. Arcanum maps, Europe in the XIX. century
<https://maps.arcenum.com/en/map/europe-19century-secondsurvey/?bbox=2191550.4650443974%2C5648262.566956955%2C2227915.38125107%2C5661944.795020002&layers=158%2C164>